

5.Компанієць Л. В. Ідей реінкарнації в світовій культурі: монографія / Л. В. Компанієць. – Київ: УАР. 2014. – 312 с.

6.Nietzsche F. Works in 5 Volumes. Volume 2 Publisher(s) Antares / F.Nietzsche. 2018. – P. 612.

7.Українець Л.В. Проблемно-діяльнісний метод трансляції філософського знання. *Вісник Харківського Національного університету ім. В.Н.Каразіна*. 2004. № 615. – С. 93-96.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛ ЧАСТИНИ Й ЦІЛОГО: СПІВМІРНІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА НОВА СТРУКТУРА ВОЛІ

Гаплевський Д.І.

аспірант кафедри філософії та суспільних наук, Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Постає фундаментальне питання: як сучасній окремій людині, яка одночасно є «клітиною» цілого, зберегти автономію волі й здатність до самореалізації, не вступаючи у деструктивну боротьбу з тими силами, що перевищують її індивідуальний масштаб? Як залишаючись частиною великої системи – соціуму, культури, буття – не сприймати цю систему як таку, що пригнічує, знецінює або позбавляє сенсу власну волю? Це питання не лише психологічне чи соціальне, а насамперед онтологічне: воно торкається самої структури людського існування в межах цілого.

Людська воля ніколи не є цілком автономною. Вона завжди розгортається у полі взаємодії – між біологічними потягами, культурними нормами та духовними прагненнями. У цьому полі виникає внутрішня дихотомія: воля виживання і воля становлення. Перша спрямована на збереження життя, контроль і домінування; друга – на самотрансценденцію, сенсотворення та спів буття. Ця двоїстість не є моральною оцінкою, а радше структурним аспектом людської екзистенції. Проте саме на цій межі з'являється феномен не рівноваги: у соціальному світі перевагу часто отримують ті, хто діє з позиції виживання – агресивно, імпульсивно, без гальмі рефлексії. Їх воля виявляється сильнішою у коротко терміновій перспективі, але позбавлена глибини.

У свою чергу, ті, кого можна назвати «нові люди» – люди смислу, емпатії, внутрішньої свободи, – виявляються уразливими перед натиском «світу сили». Вони не прагнуть домінування, і тому часто програють у конфронтації. Це створює екзистенційну напругу, що водночас є моральною і політичною: як жити у світі, де глибина свідомості не гарантує захисту? Як реалізувати справедливість не лише між людьми, а й між рівнями людського буття?

Справедливість у цій перспективі перестає бути лише юридичною чи моральною категорією. У своїй праці «Теорія справедливості» відомий американський філософ Джон Ролз виводить принципи справедливості як такі, що їх вибрали б вільні й раціональні особи у початковій ситуації рівності. Дж. Ролз пов'язує теорію справедливості з доктриною блага й морального розвитку. Категорія справедливості набуває онтологічного змісту – стає принципом співмірності. Бути справедливим означає забезпечити таку рівновагу, за якої кожна форма волі – індивідуальна, колективна, духовна – може реалізувати себе без непропорційного пригнічення інших. Інакше кажучи, справедливість – це стан гармонії між частиною і цілим, між особистим імпульсом і суспільно-правовою структурою світу. Вона не є зовнішнім законом, а радше внутрішньою мірою буття, у якій свобода й обмеження взаємно підтримують одне одного.

Однак ця рівновага порушується не лише через людську агресивність, а й через системну асиметрію можливостей. Ті, хто живуть на рівні базового виживання, оперують

простими і ефективними механізмами влади; натомість люди, орієнтовані на духовне становлення, часто залишаються без інструментів самозахисту. У цьому контексті особливої ваги набуває питання про роль сучасних технологій. Вони стають своєрідним компенсатором еволюційної несправедливості: переносять центр сили з тілесного на свідоме, з агресії – на знання. Українські дослідники акцентують, що «агресія, як сукупність вчинків та дій, заключає в собі певний бінаризм, тобто вона знаходить себе в різного роду бінарних опозиціях з маркерами на позитив і негатив, справедливою або несправедливою, виправданою або невиправданою, тобто декларує деструкцію як вимушену реакцію в процесі захисту при нападі і деструкцію, цілеспрямовану при нападі як реалізацію спеціально обраної мети» [1, с. 18].

Технології відкривають новий вимір рівноваги, бо надають доступ до сили тим, хто раніше був позбавлений ресурсів. Людина, яка не володіє фізичною чи соціальною перевагою, отримує можливість діяти через знання, мережу, ідею та семіотичну модель. Таким чином, технологічна доба створює шанс для слабших не лише вижити, а й впливати – не через насильство, а через конструювання сенсу. Проте в цьому і полягає її парадокс: те, що звільняє, може одночасно поневолювати. Технології, позбавлені етичного виміру, здатні перетворити співмірність на нову форму контролю – коли не агресія, а алгоритм визначає, хто має голос.

Тому завдання сучасної філософії – не лише осмислити технологічну революцію, а й укорінити її в етиці спів буття. Якщо технології розглядати як продовження людської волі, то необхідно поставити питання: які цінності вони реплікують, яку структуру справедливості вони підтримують? Відповідальність за це лежить не на машинах, а на людях, які створюють і керують ними. Майбутня співмірність не може бути забезпечена лише законом або ринком – вона потребує педагогіки, виховання ставлення до меж, уміння бачити свободу не в руйнуванні, а у творенні.

Справжня сила, таким чином, виявляється не в агресії, а у здатності утримувати сенс у світі множинних волевиявлень. Сила глибини, сила співмірності – це нова форма могутності, якої потребує людство. Вона не протистоїть цілому, а співпрацює з ним, не знищує відмінності, а інтегрує їх у вищий порядок гармонії.

У цьому сенсі технології, як нова структура волі в разі акценту на справедливість, мають бути осмислені як єдина система складових нового антропологічного горизонту. Якщо в минулі епохи боротьба за виживання формувала структуру суспільства, то нині головною задачею стає боротьба за володіння системою формування сенсу. І та цивілізація, яка зуміє перетворити технологічну потугу на інструмент етичної рівноваги, зможе вийти за межі старої історії агресії й страху.

Отже, екзистенціальний виклик сучасності полягає не у виборі між волею частини і волею цілого, а у створенні такої структури буття, де вони взаємно узгоджуються. Співмірність у цьому контексті – це не вирівнювання результатів, а забезпечення умов для самореалізації різних рівнів волі. Технології можуть стати інструментом цієї співмірності і лише тоді, коли будуть вкорінені у духовну культуру, у свідомість спів буття, у гідність як основу людського стану. І саме в цьому – можливість нової епохи: коли людство вперше здатне зробити свободу не привілеєм сили, а природним станом свідомості. Тому: по-перше, людина – не ізольований індивід, а «клітина» свідомого цілого; по-друге, технологія – не добро і не зло, а інструмент еволюційної співмірності; по-третє, співмірність – не ознака соціальної конструкції, а внутрішній принцип спів буття.

Список використаних джерел:

1. Проценко О. П., Чмихун С. Є. Феномен агресії у проблемному полі соціогуманітарного знання // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса: ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. – №2 (52). – С. 13-19.

2. Ролз Дж. Теорія справедливості / Дж. Ролз ; пер. з англ. О. Мокровольський. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи». – 2001. – 822 с.

ПРИРОДНА КРАСА ЯК ЖИТТЄСТВЕРДНА ОСНОВА МІСЬКОГО ВІДНОВЛЕННЯ: БІОФІЛІЙНИЙ ПРОСТІР, УВАГА ТА ДОВІРА

Добко В.

*аспірант кафедри історії філософії Львівського національного університету
імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

Анотація (укр). Показано, що біофільні елементи міського простору (світло, зелень, вода, людський масштаб) працюють як життєствердні чинники під час відновлення спільнот: вони дисциплінують афект формою та повертають адресованість почуттям. Синтез класичної естетики (Платон–Аквінський–Кант–Скрутон) із даними екологічної психології дає програму «етики уваги» для реконструкції – від малих ритуалів і дворів до вуличних ансамблів.

Ключові слова (укр): краса; біофілія; міський простір; життєстійкість; увага; довіра; реконструкція.

Abstract (en). The paper argues that biophilic features of urban space (light, greenery, water, human scale) act as life-affirming factors in community recovery: they discipline affect through form and restore address to emotions. A synthesis of classical aesthetics (Plato–Aquinas–Kant–Scruton) with environmental psychology yields an “ethics of attention” for reconstruction – from small rituals and courtyards to street ensembles.

Keywords (en): beauty; biophilia; urban space; resilience; attention; trust; reconstruction.

Місто, що повертається до життя після травми, передусім потребує не «ефектних жестів», а відновлення тканини співбуття. Коли на площі з’являється вода й тінь, коли у дворі садять дерева, коли світло тепле, а фасади зберігають людський масштаб, – люди довше залишаються, говорять тихіше, частіше зустрічаються поглядами. Це не сентиментальна картинка, а теза про життєствердну силу краси: форма дисциплінує афект і переводить його у відносини – увагу, привіт, спільну паузу. Така краса не маскує трагедію; вона повертає можливість жити разом.

Класична традиція дає мову для цієї інтуїції. У Платона ідея калокагатії поєднує прекрасне й добре: сформована форма виховує звички серця й характер громади; у Фоми Аквінського краса мислиться як *integritas, proportio, claritas* – цілісність, міра й ясність, що роблять річ видимою для любові; у Канта досвід прекрасного апелює до *sensus communis* – спільного чуття, яке запрошує до згоди; у Скрутона міська краса – це мова домівки, де пропорції й перспективи зберігають гідність людини. Усі ці інтуїції сходяться в практичному імперативі: форма має бути читабельною й спільнодієвою, інакше вона перетворюється на кіч.

Емпіричні дані підтверджують цю думку. Класичний експеримент Р. С. Улріха показав, що пацієнти з видом на дерева потребують менше аналгетиків і швидше одужують, ніж пацієнти з видом на цегляну стіну [1]. Теорія відновлення уваги Стівена Каплана пояснила, чому м’яка залученість у природі відновлює когнітивні ресурси [2]. Подальші експерименти М. Берман та ін. засвідчили покращення спрямованої уваги після коротких прогулянок у